

ביאורים

אנו יודעים ומאמינים שהאדם מורכב מגוף ונשמה, ולאחר פטירתו מן העולם הגוף כלה, אך הנפש נשארת בקיומה. ידיעה זו הביאה אנשים במהלך ההיסטוריה לנסות ליצור קשר עם הנשמה לאחר הסתלקות הגוף ממנה. יש שעשו זאת בגלל געגוע, יש שעשו זאת בגלל רצון להכונה ממי שעניו החיצונית לא מתעתעות בו, מתוך מחשבה שמי שנמצא מחוץ לעולם יכול לראות את העולם ממבט עליון יותר, ואף לחזות את העתיד. אחרים עשו זאת בגלל יצר סקרנות גרידא. אמנם כאן לא כותב הרמב"ם בצורה מפורשת, אך ברור לאור כל ההלכות שראינו, וכפי שנראה בהמשך, שלדעת הרמב"ם אין שום אפשרות ממשית ליצירת קשר כזה ולמעשה גם כאן מדובר בהבל וסכלות. עצם המעשה של ניסיון יצירת קשר בין החיים למתים הוא איסור מהתורה.

בהמשך עוסק הרמב"ם ב'כישוף', שעליו אמרה התורה שמי שעושה מעשה כשפים חייב סקילה. אולם, ישנם אנשים שעושים מעשים שאינם מעשי כישוף, אלא 'אחיות עיניים' בלבד, הנעשים בעזרת כל מיני טכניקות כמו זריזות ידיים וכדומה. הרמב"ם אוסר דבר זה, ואומר שבזמן שיש סנהדרין, מי שעושה אותו - נענש בעונש שמענישים מי שעובר על איסור דרבנן - 'מכת מרדות'.

מפרשי הרמב"ם והפוסקים האחרונים עסקו בהרחבה בעניין זה, וחילקו בין כמה סוגים של 'אחיות עיניים'. כך תרצו מדוע לעיל, בהלכה ט, הרמב"ם כתב שחייבים מלקות מהתורה על אחיות עיניים. בנוסף, יש שכתבו שבימינו מי שעושה מעשים אלו אין לו מושג קלוש ביותר של כישוף, ולכן אין איסור בדבר.

הרחבות

• שורש כל הכפירות ואמונת אברהם

הרמב"ם מונה בפרק זה איסורים שונים, ביניהם: מעונן, מנחש, מכשף, חובר חבר, שואל אוב וידעוני ודורש אל המתים. בפרקנו לא מוסבר מהו המכנה המשותף של איסורים אלו, אך ניתן לראות את סיבת כינוסם לפרק אחד (כאן, בהלכות עבודה זרה). בדברי הרמב"ם ב'מורה נבוכים'.

הרמב"ם מבאר כי עובדי אלילים האמינו "שהכוכבים הם האלוה ושהשמש הוא האלוה הגדול ביותר... הללו היו נביאי הבעל ונביאי האשרה, הנזכרים אצלנו... כל זאת בשל פרסומן של דעות אלה, התפשטות הבורות וריבוי הזיות העולם באותם ימים על דמיונות ממין זה. אז נוצרו אצלם דעות וקמו מביניהם מעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר ושאל אוב וידעוני ודרש אל המתים (לפי דברים יח, י-יא)" [מורה נבוכים ג, כט].

אברהם אבינו גדל בין עובדי עבודה זרה עד שהכיר את בוראו כמבואר ב'משנה תורה' [עבודה זרה א, ג], ומרגע שהכירו "התחיל לטתור אלו הדעות בטענות וקריאה חלושה ובפיוס בני אדם ומשך לבנם לעבודת השם בהטיבו להם. עד שבא אדון הנביאים (משה רבנו) והשלים הכוונה וצוה להרוג הכופרים ההם ומחזות זכרם ולשרשם מארץ החיים מזבחיותיהם תתוצון וכי... שהכוונה הראשונה מן התורה כולה היתה להסיר עבודה זרה ומחזות זכרה וכל הנתלה בה וגם לזכרה (לזכור אותה) וכל מה שמביא לדבר ממעשים כאוב וידעוני וכי" [מורה נבוכים, שם].

מלחמת היהדות בעבודת אלילים וכוכבים התחילה כבר בימות אברהם אבינו. עד ימינו אנו, עדיין יש לעם ישראל מאבק חריף כנגד האלילות על אופניה השונים. שאריות של השקפות אלו ניתן למצוא באמונות טפלות בכוחות מיסטיים ששורשן נובע מהעבודה הזרה הקדומה וענפיה, כגון אלו שמנה הרמב"ם.

יג אי זה הוא דורש אל המתים? זה המרעיב את עצמו והולך וכן בבית הקברות, כדי שיבוא המת בחלום וידעו מה ישאל עליו. ויש אחרים שהם לובשים מלבושים ידועים, ואומרים דברים, ומקטירין קטרת ידועה, וישנים לבדן, כדי שיבוא מת פלוני ויספר עמו בחלום. כללו של דבר: כל העושה מעשה כדי שיבוא המת וידעו - לוקה, שנאמר: "לא ימצא בך... ודרש אל המתים" (דברים יח-יא).

יד אסור לשאל בעל אוב או בעל ידעוני, שנאמר: "לא ימצא בך... ושאל אוב וידעוני" (שם). נמצאת למד שבעל אוב וידעוני עצמן - בסקילה; והנשאל בהן - באזהרה, ומכין אותן מפת מרדות. ואם כן מעשיו ועושה כפי מאמרו - לוקה.

טו המכשף - חיב סקילה; והוא שעושה מעשה כשפים. אבל האוחז את העינים, והוא שיראה שעושה והוא לא עשה - לוקה מכת מרדות, מפני שלא עשה מעשה. וזה שנאמר במכשף בכלל "לא ימצא" (שם) - לאו שנתן לאזהרת מיתת בית דין, הוא, ואין לוקין עליו, שנאמר: "מכשפה לא תחיה" (שמות כב, ז).

מה ישאל עליו - מה שיבקש ממנו. **העושה מעשה** - כגון שמקטיר קטורת. **בעל אוב, בעל ידעוני** - ראה לעיל ו, א-ב. **באזהרה** - העובר עליו, הריהו כעובר על מצות מלך (פה"מ מכות ג, א; סה"מ סוף הכללים) ועובר על איסור התורה, אך אינו נענש על ידי בית דין. **המכשף** - עושה מעשה כשפים של עבודה זרה (סה"מ ל"ת סד; מו"נ ג, לו). **מעשה כשפים** - מעשה הבל שמיוחס בשקר לכוח נסתר. **וזה שנאמר במכשף בכלל "לא ימצא" וכו'** - להשלמת הפסוקים ולסוגי העונשים ראה לעיל ביאור ד. וסדר הדברים הוא, שהמכשף חייב סקילה ולא מלקות, שהרי פסוק אחר מפרש את עונשו: "מכשפה לא תחיה", ונמצא שהפסוק "לא ימצא... מכשף" אינו בא לציין העונש אלא לציין האיסור (האזהרה) והריהו **לאו שנתן לאזהרת מיתת בית דין** - מצות לא תעשה שהעונש עליה עשוי להיות מיתת בית דין, אין מענישים עליה עונש אחר, כגון מלקות, אף כשבפועל הנידון אינו נענש במיתה, מפני שאין עונשים אלא אם כן מזהירים, והרי לא הייתה במקרה זה אזהרה על המלקות (פה"מ מכות ג, א).

